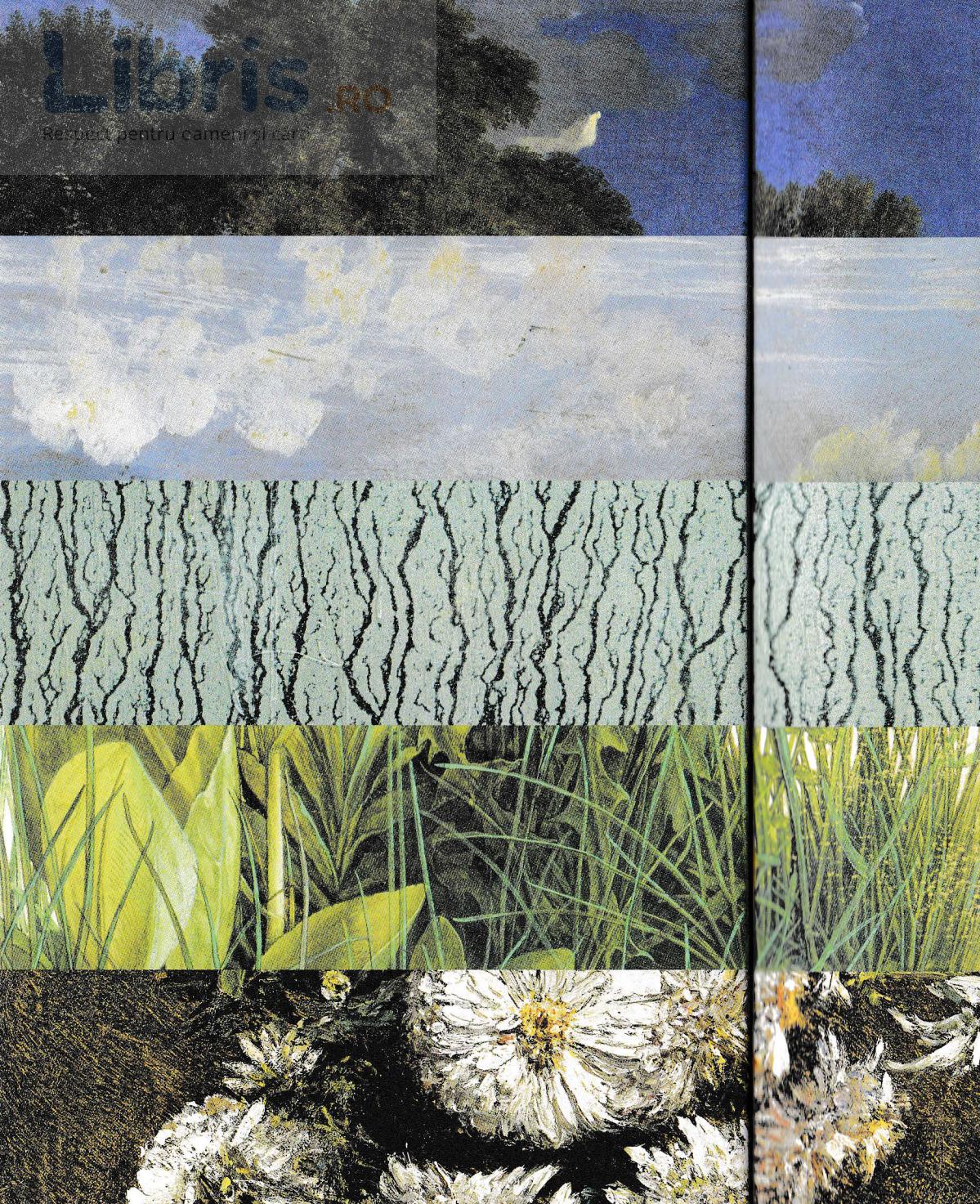


Arta ca terapie

Alain
de Botton

John
Armstrong



Metodologie 6

Dragostea 92

Natura 122

Banii 152

Politica 188

Metodologie

Cele șapte funcții ale artei

- 1: Reamintirea
- 2: Speranța
- 3: Suferința
- 4: Reechilibrarea
- 5: Înțelegerea de sine
- 6: Creșterea
- 7: Aprecierea

Care este scopul artei?

Ce poate fi considerat drept artă de valoare?

- Aspectul tehnic
- Aspectul politic
- Aspectul istoric
- Aspectul de impact
- Aspectul terapeutic

Ce gen de artă ar trebui produsă?

Cum ar trebui să fie vândută și cumpărată arta?

Cum ar trebui studiată arta?

Cum ar trebui să fie expusă arta?

Reamintirea

Să începem cu memoria: ne este greu să ne amintim lucruri.

Mintea noastră este cu precădere predispusă să uite informații importante, atât de natură factuală, cât și senzorială.

Scrisul este reacția evidentă la consecințele uitării; arta este cea de-a doua. O poveste întemeietoare despre pictură adoptă tocmai acest motiv. Așa cum ne-a parvenit povestea scrisă de istoricul roman Pliniu cel Bătrân, frecvent ilustrată în arta europeană a secolelor XVIII-XIX, un cuplu de tineri îndrăgostiți trebuie să se despartă și, ca urmare, ea decide să marcheze conturul umbrei iubitului său. Temându-se că îl va pierde, îi desenează conturul pe unul dintre peretii unui cavou, cu vârful unui băt ars. Redarea scenei de către Regnault este deosebit de tulburătoare (1). Cerul catifelat al serii face aluzie la sfârșitul ultimei zile a cuplului petrecute împreună. Cu un aer distrat, el ține în mâna un fluior rustic, una dintre emblemele tradiționale ale păstorului, în vreme ce, în stânga imaginii, un câine privește către femeie, simbolizând fidilitatea și devotiuinea. Ea îi conturează imaginea pentru ca, atunci când va dispărea, să îl poată păstra în minte la fel de clar și de pregnant; forma precisă a nasului, felul în care își ondulează părul, linia gâtului și panta dulce a umărului său vor rămâne vii pentru ea, în timp ce el, de departe, își va păstră animalele într-o vale înverzită.

Nu are nicio importanță dacă această imagine reprezintă o ilustrare fidelă a originilor artei picturale. Înțelegerea pe care o oferă vizează mai degrabă domeniul psihologiei, decât pe cel al istoriei antice. Regnault formulează mai degrabă marea întrebare – „De ce contează arta pentru noi?“ – decât enigma minoră a ceea ce a fost prima încercare picturală. Răspunsul oferit este decisiv. Arta ne ajută să îndeplinim o sarcină de o importanță crucială în viața noastră: să păstrăm vii lucrurile pe care le iubim chiar și după ce au dispărut.

Gândiți-vă la impulsul de a ne fotografia familia. Dorința irepresibilă de a pune mâna pe un aparat foto provine din conștiința nelinișitoare a slăbiciunilor noastre cognitive odată cu trecerea timpului: că vom uita Taj Mahalul, plimbarea la țară sau, mai presus de orice, imaginea fidelă a copilului atunci când construia o căsuță din

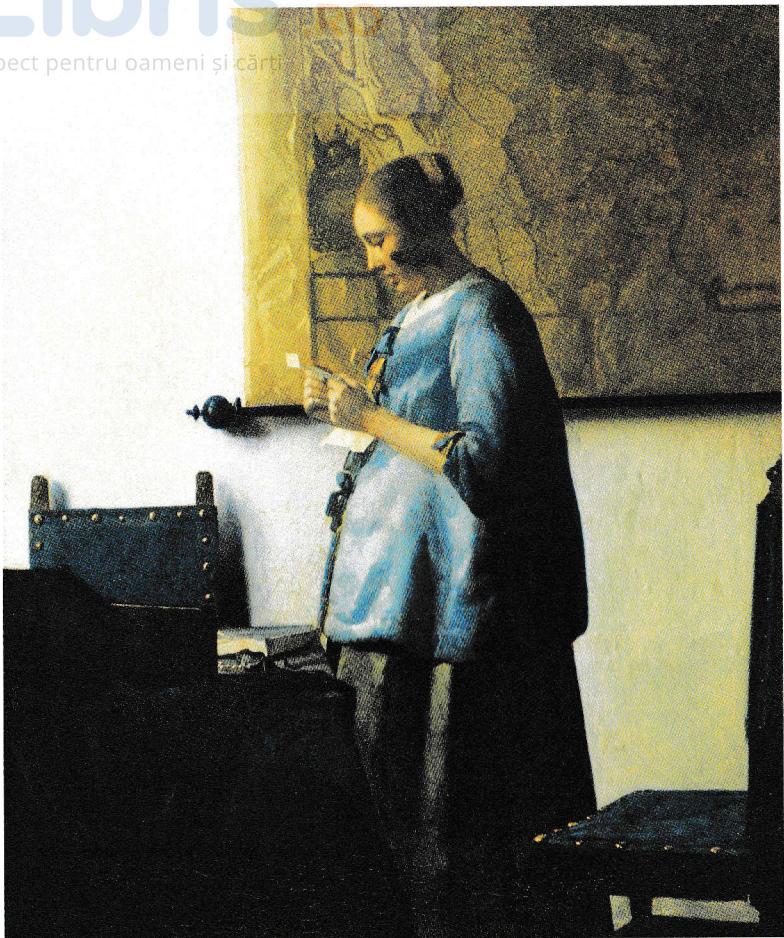


*Nu vreau să uit vreodată felul
în care arăți în noaptea asta*

1. Jean-Baptiste Regnault,
Originea picturii. Dibutades
copiind portretul unui păstor, 1786

piece Lego pe covorul din sufragerie, la vîrstă de șapte ani și opt luni.

Ceea ce ne îngrijorează însă aproape de uitare pare să fie foarte personal. Nu este în joc aici doar un detaliu despre o persoană sau un peisaj; ne dorim să ne putem aduce aminte ceea ce contează cu adevărat, iar cei pe care îi considerăm artiști valoroși sunt, parțial, cei care par să fi luat deciziile cele mai bune cu privire la ceea ce trebuie memorat și ceea ce trebuie lăsat deoparte. În imaginea despre pictură oferită de Regnault, nu avem doar conturul iubitului care pleacă și pe care femeia dorește să și-l amintească. Ea își dorește ceva mai complex și mai ambiguu și anume personalitatea, esența lui existențială. În atingerea acestui deziderat, un obiect de artă trebuie să atingă un anumit nivel de rafinament. Există mai multe lucruri care ar putea fi surprinse la o persoană, o scenă sau un loc, doar că unele dintre acestea sunt mai



Ni se oferă nu doar șansa de a o observa, ci și de a afla ceea ce este important pentru ea.

— 2. Johannes Vermeer,
Femeie în albastru citind o scrisoare, cca 1663

importante decât altele. Considerăm o operă de artă, care ar putea să fie și o fotografie de familie, ca fiind reușită atunci când izbutește să evidențieze elementele valoroase, dar greu de memorat. Am putea spune că o lucrare artistică valoroasă este aceea care reușește să înrămeze esența semnificației, estompând totodată elementele nereușite care, deși trezesc un ecou, permit esenței să se piardă din vedere. Rămâne un suvenir gol.

Johannes Vermeer își merită statutul de mare artist mai ales fiindcă stăpânește felul în care trebuie onorate detaliile potrivite. Femeia ilustrată în tabloul *Femeie în albastru citind o scrisoare* a arătat de multe ori diferit, de pildă, când era plăcătoare, supărătă, ocupată, stânjenită sau zâmbitoare (2). Ar fi putut să-o picteze în numeroase alte feluri, dar Vermeer a selectat o anumită situație, dintr-un anumit moment, când este absorbită de gândul la cineva sau ceva aflat departe. Prin crearea unei atmosfere de nemîșcare intensă, artistul reușește să ne comunice capacitatea de captivare a femeii. Felul în care mânile ei țin scrisoarea pare idiosincasic: își strâng delicat pumnii, deși altcineva în locul ei ar ține scrisoarea cu degetele răsfrirate. Poate că este o stângăcie a să rămasă din fragedă copilărie. Îi putem remarcă intensitatea tăcută după rictusul vag răsărît în colțul gurii pe măsură ce citește. Vermeer ne îndeamnă să-i privim cu atenție această parte a chipului așezând în fundal o hartă colorată în tonuri similare pielii, de parcă mintea i-ar fi plecată undeva în interiorul hărții. Limpezimea luminii este, poate, chiar o reflecție a minții acestei femei, care poate cugeta cu tot atâtă limpezime și fermitate emoțională. Vermeer captează chiar miezul personalității modelului care i-a pozat. Nu este doar pură redare a unei persoane, ci ilustrarea felului în care este ea într-o anumită stare de spirit.

Arta reprezintă un mod de a conserva experiențele, pentru care există o mulțime de exemple deopotrivă efemere și frumoase, și avem nevoie de ajutor pentru a le putea stăpâni. Putem face o analogie cu ceea ce înseamnă să cari apă și unealta care ne ajută să facem acest lucru. Să ne imaginăm că suntem într-un parc, într-o zi vântoasă de aprilie. Privim norii și suntem mișcați de frumusețea și grația lor. Par să fie în mod încântător separați de tumultuoasa noastră viață cotidiană. Ne lăsăm mintea să zboare către nori și, pentru o vreme, ne eliberăm de preocupări, situându-ne într-un context mai general, care reduce la tăcere nemulțumirile fără sfărșit ale egoului nostru. Studiile lui John Constable cu formațiuni noroase ne îndeamnă să ne aplecăm, cu mai multă atenție decât am fi dispusi

În mod normal, asupra texturii deosebite și formelor fiecărui nor în parte, să observe variațiile lor de culoare și felul în care se adună laolaltă (3). Arta redactează complexitatea și ne ajută să ne concentrăm, fie și sumar, asupra celor mai semnificative aspecte. Lucrând la studiile sale despre nori, Constable nu a intenționat să facă din noi niște experți în meteorologie. Caracteristicile precise ale unui nor cumulonimbus nu sunt esențiale. Mai degrabă, el și-a dorit să intensifice semnificația emoțională a dramei insonore care se desfășoară zilnic deasupra capetelor noastre, făcând-o mai accesibilă nouă și îndemnându-ne să-i acordăm importanța pe care o merită.

— 2

Speranța

Genul de artă cu cea mai constantă popularitate este cea voioasă, plăcută și drăguță: pajiști de primăvară, umbra copacilor în zile fierbinți de vară, peisaje pastorale, copii zâmbitori. Acest gen îi poate descumpăni profund pe cei cu un anumit gust și grad de inteligență.

Apetența pentru drăgălașenie este adeseori considerată o reacție comună, negativă chiar, dar, deoarece este atât de dominantă și de răspândită, merită să i se acorde atenție și poate oferi chiar indicii importante despre o funcție-cheie a artei. La nivelul celui mai mic numitor comun, ne plac imaginile drăguțe pentru că suntem încântați de lucrurile reale pe care acestea le reprezintă. Grădina cu lac pictată de Monet este încântătoare în sine, iar acest gen de artă este deosebit de atrăgător pentru cei care nu au ceea ce este reprezentat aici (4). Nu ar fi o surpriză să găsești o reproducere a unui tablou înfățișând liniștea unui colț de natură într-un apartament de bloc dintr-un centru urban zgomotos.

Neliniștea provocată de drăgălașenie are două fațete. Mai întâi, imaginile drăguțe sunt considerate generatoare de sentimentalism. Sentimentalismul este un simptom al conectării precare la complexitatea realului. O imagine drăguță tinde să sugereze că, pentru a-ți face viața mai bună este suficient să-ți decorezi apartamentul cu niște tablouri cu flori. Dacă ai putea să întrebî tabloul ce nu este în regulă în lume, s-ar putea interpreta că ai făcut o afirmație de genul „nu există suficiente grădini japoneze“ – un tip de afirmație care pare să ignore problemele mult mai importante cu care se confruntă omenirea (în principal economice, dar și morale, politice sau sexuale).

Totuși, încetarea și simplitatea tabloului pare să militeze împotriva unei încercări de a ne îmbunătăți viața în ansamblul ei. În al doilea rând, există o teamă conexă că drăgălașenia ne-ar amorti spiritul critici și capacitatea de a percepe nedreptățile care ne încadă. De exemplu, într-o uzină producătoare de autovehicule din Oxford ar putea cumpăra o vedere drăguță cu pitorescul Palat Blenheim din apropiere, trecând cu vederea nedreptatea că acesta aparține unui aristocrat care nu a muncit pentru el (5). Îngrijorarea provine din posibilitatea că am putea adopta o perspectivă nejustificată de optimistă asupra vieții și lumii, în general. Ceea ce ar fi nejustificat de plin de speranță.

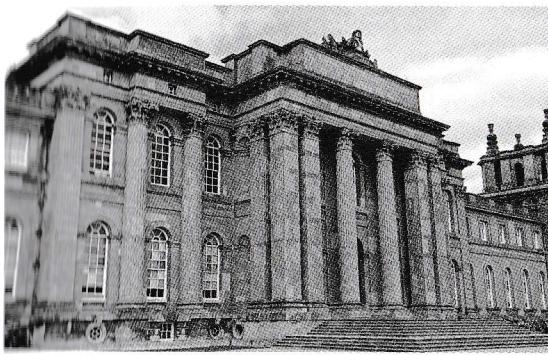
Totuși, astfel de îngrijorări sunt de obicei nejustificate. De departe de a vedea lucrurile dintr-o perspectivă mult prea roz și sentimentală, cea mai mare parte a timpului suntem copleșiți de mânhire, conștiienți de problemele și nedreptățile lumii; totă problema este că ne simțim copleșitor de mici și de slabii ca să le înfruntăm.

Buna dispoziție este o realizare, iar speranța, ceva ce merită sărbătorit. Dacă optimismul este important, acest lucru se datorează faptului că multe dintre consecințele lui sunt determinate de gradul în care îl adoptăm în îndeplinirea unei sarcini. Este un ingredient esențial al succesului. Aceasta contrazice direct perspectiva elitistă potrivit căreia talentul este condiția esențială a unei vieți bune, dar, în multe cazuri, diferența dintre succes și eșec este dată de nimic altceva decât capacitatea noastră de apreciere a ceea ce este posibil și de energia necesară convingerii celorlalți că acel lucru ni se cucine. Putem și condamnați nu de lipsa talentului, ci de lipsa speranței. Problemele cotidiene sunt rareori cauzate de excesul de optimism al unora, ci mai degrabă de continua lor aducere în atenția noastră, astfel încât ne sunt necesare mecanisme pentru păstrarea unei dispoziții.

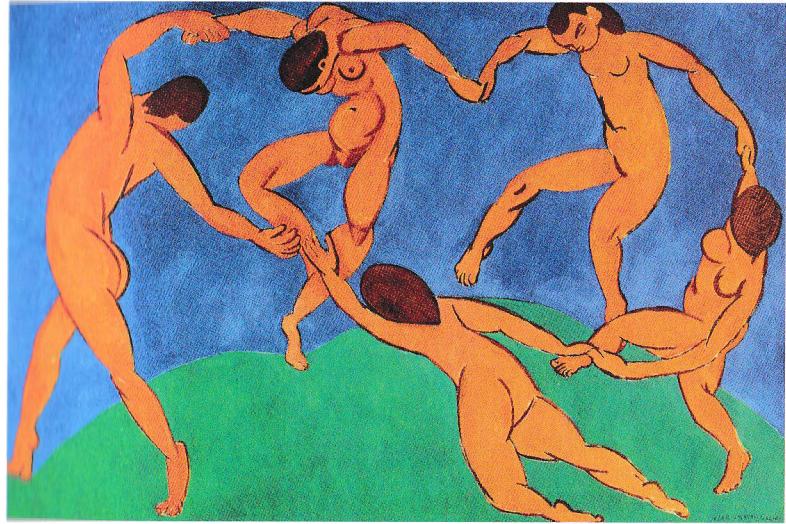
Dansatorii lui Matisse nu neagă problemele acestei planete, dar, din perspectiva relației noastre imperfekte și conflictuale – dar comune – cu realitatea, atitudinea lor ne poate fi de ajutor (6). Ne conectează cu acea latură a noastră veselă, lipsită de griji, care ne ajută să gestionăm inevitabilele respingeri și umiliințe. Această imagine nu sugerează că totul este perfect pe lume, așa cum nu se poate spune că femeile sunt întotdeauna încântate de existența celorlalte femei și socializează în grupuri de susținere reciprocă.



Arta este un gen foarte complicat de gălăță.
— 3. John Constable,
Studiu de nori
Cirrus, cca 1822



14 Arta ca terapie



DE ÎNȚÂNGĂ
Oamenii sărăcăi prea multă
educație în domeniul artei
tind să considere că arta
trebuie să fie despre „lucruri
drăguțe”. Elitele culturale
devin anixioase din această
cauză. Frumusețea este
de multă vreme privată cu
inspirație.

— 4. Claude Monet,
Lacul cu nuferi, 1899

Metodologie

SUS
Poftim vederea.
Eu păstrez palatul.
— 5. John Vanbrugh,
Palatul Blenheim,
cca 1724

DEASUPRA
Cum ar putea arăta speranța.
— 6. Henri Matisse,
Dansul (II), 1909